

MOTION OM ETT FÖRSTÄRKT OCH UTVECKLAT SKOLVAL

Skolan är den viktigaste grunden för varje människas möjligheter att förverkliga sina drömmar och bygga ett självständigt liv. Därför måste varje skola ge varje elev de bästa förutsättningarna för att inhämta och utveckla kunskaper och värden. Ingen elev får lämnas efter, det är en grundbult i samhällets uppdrag att se till att alla elever oavsett bakgrund och bostadsområde ska få bästa möjliga utbildning.

Sveriges skolor håller i många fall mycket hög kvalitet, men tyvärr kantas det svenska skolsystemet av stora skillnader mellan skolor, mellan bostadsområden och mellan elever från olika bakgrund. Bostadssegregationen är idag den viktigaste faktorn till att också skolan är väldigt segregerad. Allt för många elever lämnar skolan utan behörighet till vidare studier eller fullständiga kunskapsresultat. Särskilt i områden med socioekonomiskt svaga förhållanden lämnar går för många elever idag i skolor som inte håller tillräckligt hög kvalitet.

Skolvalet

Principen bakom det fria skolvalet är att alla familjer ska ha samma möjlighet att välja skola, inte bara de som har möjlighet att betala privat för skolgång, och att familjernas val bidrar till att stärka skolans utveckling och anpassning till elevernas behov, och till att höja alla skolors nivå. Det är dit utformningen av skolvalet bör sträva, så långt det är möjligt.

Valfriheten är särskilt viktig för möjligheten att göra ett aktivt val när familjen har särskilda behov eller önskemål, såväl som för möjligheten att aktivt välja bort närmaste skola om det behovet finns eller den pedagogiska modellen inte passar eleven. Elever som behöver kan även få ett nytt sammanhang genom att välja en skola i ett annat område.

För att så långt som möjligt nå dit behöver skolvalet kontinuerligt utvecklas. Dagens modell kan på flera punkter förbättras. Särskilt i storstäder med en stor boendesegregation bidrar dagens utformning av skolvalet till ett stort stressmoment för många familjer. I några familjer ställs barn i kö till vissa skolor redan innan barnet lämnat BB, i andra familjer har barnen då ingen chans att komma in på de skolor de önskar eftersom många står i kö redan innan de flyttade dit de nu bor.

Att välja skola är i sig svårt för många då den tillgängliga informationen ofta är bristfällig eller svår att jämföra. Om valet måste göras många år innan skolstart är ännu svårare då både livssituation, boendeort och skolor kan förändras mycket på den tiden. Skolvalet görs då dessutom innan elevens vårdnadshavare rimligtvis kan ha mer kunskap om barnets behov än att de vill ha en bra skola. Som en konsekvens ställs barn ofta i väldigt många köer utan inbördes ordning då det inte finns någon begränsning av antalet de kan stå i. Detta påverkar även alla skolors, både kommunala och fristående, möjlighet att göra en realistisk planering för sin verksamhet.

För de familjer som inte ställt sina barn i kö tidigt så innebär dagens system att de stängs ute från de mest attraktiva skolorna. Det slår hårdast mot de familjer som antingen kommit till kommunen nyligen, eller som av olika anledningar inte förmått att planera så långt i förväg. I praktiken är det oftare socioekonomiskt mer utsatta familjer där barnen redan innan har sämre förutsättningar att lyckas i skolan som missgynnas. Det gör det svårare för skolan att uppfylla sitt kompensatoriska uppdrag att utjämna livschanser.

En tydlig förändring av skolvalets utformning behövs, för att säkra alla elevers rätt att utöva sitt aktiva skolval, öka transparensen och stärka förtroendet för alla skolor. För att uppnå det grundläggande syftet med det fria skolvalet.

Transparens och uppföljning

Med dagens skolval krävs att familjer och elever ställer sig i flera olika köer i olika system för att göra aktiva val bland alla de skolor som finns i det svenska skolsystemet och som finansieras av kommunernas skolpeng. Det är inte ett transparent eller överblickbart system vare sig för familjer eller skolhuvudmän.

Därför föreslår vi ett gemensamt antagningssystem för alla skolor, oavsett huvudman i en kommun. Frivilliga regionala samarbeten mellan flera kommuner ska följa samma princip. Detta innebär att inga separata köer kan förekomma till offentligt finansierade skolor. I ett gemensamt antagningssystem ska också all relevant information finnas om alla skolor i kommunen. Huvudmännen ska på likvärdigt sätt kunna se och hämta information om hur många som har sökt till deras skolor och nå uppgift om eleverna för att kunna sända relevant information till dem under ansökningsperioden.

Vi föreslår också att möjligheten att ställa barn i kö till skolstart i grundskolan från låga åldrar tas bort. Istället ersätts det av ett ansökningsförfarande som öppnar i rimlig tid, inom ett år, innan skolstart, då alla elever gör ett aktivt val under samma fastställda tidsperiod. Vid valet anger den sökande en turordning mellan sina önskemål, där matchning sedan görs i denna turordning. Endast syskonförtur, en utvecklad närhetsprincip och förtur till skolspår får vara urvalsgrunder. I praktiken innebär det att om det är fler sökande till kvarvarande platser när övriga urvalsgrunder har använts får lotten slutligt avgöra.

I valet av skola har kommunen ett särskilt ansvar för att föräldrar och elever kan göra ett informerat val, där även de utan starka lokala kontaktnät kan ta ställning till en skolas styrkor inom olika grundläggande områden. De algoritmer och urvalsprinciper som används måste vara överblickbara så att de prioriteringar föräldrarna gör i skolvalet blir meningsfulla.

Rätten att byta skola när det inte fungerar är viktig att värna. Samtidigt kan många täta byten av skola under ett läsår vara negativt för elevens lärande med ständiga omtag kring var planeringen av ämnena är på den nya skolan och nya relationer med både nya elever och lärare. Många täta byten ger också dåliga planeringsförutsättningar för skolorna både för ekonomi och planering. Det finns även fall där täta byten används av familjer som vill undvika insyn i missförhållanden eller där hot om byten används som påtryckning för att få sin vilja igenom, exempelvis för betyg. Därför ser vi att det är rimligt att ha en huvudinriktning om att ett eventuellt nytt skolval görs vid terminsstart så kursmoment hinner bli klara och förberedelser både för elev och skola hinns med. Dessutom kan skolpliktig kommun då ge stöd via det gemensamma systemet för skolval. Vid tätare byten ska familjen meddela kommunen detta och anledning för att kunna få en bild av om något inte stämmer på en viss skola. Givetvis ska det finnas en ventil när en elev har särskilda skäl att byta mitt i en termin. Det kan röra sig om sociala skäl, mobbning, en längre flytt som gör det svårt för familjen att klara vardagen eller att eleven behöver byta kontext för att kunna klara skolan. Exempelvis om det finns risk att skolmiljön och umgänge där kan höja risken för en elev att debutera i kriminalitet.

Offentlighetsprincipen som lag är inte fullt ut applicerbar på andra än offentliga institutioner och myndigheter, varken fristående skolor, vårdföretag eller civila organisationer som tar emot offentliga medel för att bedriva verksamhet omfattas av lagen. Det praktiska förutsättningarna att verka under offentlighetsprincipen saknas för, särskilt små, fristående aktörer, och skulle

innebära orimlig administration och juridisk expertis. Däremot ska principen vara att det ska finnas insyn och transparens kring fristående verksamheter som tar emot offentliga medel. Därför ska all information som är av vikt för kommunen, kommunens medborgare, myndigheter, SCB och allmänhet finnas tillgänglig. Informationen ska lämnas på samma sätt för alla skolor oavsett huvudmannaskap. Det handlar bland annat om antal barn, lärartäthet, betygsfördelning, resultat på nationella proven, hur skolpengen och olika ekonomiska tillägg används och fördelas samt annan information som är av vikt för transparens och ett informerat val.

Betyg och nationella prov

Dagens skolsystem kan innebära en risk för betygsinflation. När skolor konkurrerar om elever finns en risk att sätta överbetyg för att resultaten på skolan ska se så bra ut som möjligt. Till viss del avhjälpas detta av transparens och uppföljning, men ytterligare åtgärder är viktiga.

Vi ifrågasätter inte lärarens professionella kompetens i betyg och bedömning. Lärarkåren tar redan idag denna uppgift på stort allvar och vi vill inte heller frånta dem detta ansvar då det ger eleverna större möjligheter att visa hela sitt lärande. Men det bör inte finnas ett inbyggt tryck på lärare att sätta högre betyg än elevernas kunskapsresultat har täckning för riskerar att urholka förtroendet för skolsystemet och rättvisan i skolvalet. För att motverka både bilden av och risken för betygsinflation vill vi att nationell rättning införs av de nationella proven och att metoder utvecklas för att det ska kunna ske självriktande och digitalt. Skolinspektionen får sedan i uppdrag att följa utvecklingen och säkerställa att betygsnivån och resultaten på de nationella proven för en skola inte markant avviker från varandra över tid.

Förutom att säkerställa att mätningen av kunskap och betygssättningen är mer rättvis mellan skolor föreslår vi att det tas fram indikatorer och metoder för att utvärdera elevers kunskaper och progression. Att mäta hur elever som grupp höjer sin kunskap från ett givet utgångsläge kan säga betydligt mer om skolans kvalitet än vad meritvärden i genomsnitt kan göra. Att höja elever från F till E än från B till A kan vara en mycket större bedrift av skolan beroende på vad eleven hade för förutsättningar.

Kvalitativ och rätt skolgång för alla

Samtliga av våra förslag handlar om att stärka rätten till en kvalitativ och rättvis skolgång för alla elever. Ingen elev ska riskera att gå i en skola som inte klarar sitt uppdrag eller på grund av externa omständigheter inte få möjlighet att söka sig till den skola eleven önskar. En viktig del i detta är att alla skolor behandlas lika, har samma krav på sig och mäts utifrån samma mått. Attraktiva skolor med många sökande och med goda resultat måste också få större möjlighet att växa för att skolvalet ska bli reellt för fler.

Skolinspektionens uppdrag kring uppföljning, granskning och åtgärder för att säkerställa kvaliteten behöver stärkas. Vi vill att Skolinspektionen ges utökade befogenheter och möjligheter att överta och överlåta drift och styrning av hela eller delar av en skolas verksamhet om den uppvisar en inte tillräcklig kvalitet efter att åtgärder som föreslagits och stödinsatser inte har givit resultat eller om situationen är särskilt allvarlig. Detta ska gälla och genomföras likvärdigt för fristående och kommunala skolor. Skolorna ska då kunna tvingas överlåta drift och styrning till ny ledning och till antingen kommunala, privata eller idéburna huvudmän så länge det finns tydligt satta mål för förbättrade resultat under en angiven tidsperiod.

Sammanfattningsvis föreslår vi därför här nedan ett antal reformer riktade mot att skapa en mer transparent och sammanhållet skolval för elever och familjer i kombination med åtgärder för bättre uppföljning av skolornas verksamhet.

Jag/vi föreslår partistämman besluta

att ett obligatoriskt aktivt skolval införs i hela landet.

att kommuner avkrävs ansvar att tillhandahålla tydlig och tillgänglig information om hur skolvalet går till, vad valet innebär och aktivt erbjuder till rådgivning till de familjer som önskar.

att skolvalet görs gemensamt för alla skolor i en av kommunen samlad funktion. I systemet ska relevant information om respektive skola och deras kvalitet finnas.

att staten tillhandahåller en plattform där skolvalet kan göras, men att kommunerna själva väljer hur det implementeras.

att varje huvudman har likvärdig tillgång till information om de elever som har sökt till deras skola

att relevant information från skolvalssystemet är tillgänglig för alla huvudmän och skolor i syfte att underlätta verksamhetsplanering

att skolvalet görs under en tydlig ansökningsperiod i lagom tid innan skolstart, exempelvis ett år före skolstart.

att skolplatser i första hand fördelas efter hur den sökande har rankat dem under ansökningsperioden samt de principer som används för att avgöra utfallet av familjernas prioriteringar i skolvalet är överblickbara och begripliga.

att närhetsgarantin omformuleras så att elever har rätt att gå i någon av skolorna inom rimligt avstånd, om hen inte valt och tilldelats någon annan skola.

att närhetsgarantin implementeras med hjälp av en mjuk kvot för närhetsprioritet

att kommuner själva bestämmer vad som anses vara rimlig närhet.

att enbart syskonförtur och verksamhetsmässiga samband, så kallade skolspår, bortsett från närhetsgarantin, tillåts ge prioritet för antagning

att det fortsatt finns möjlighet att byta skola, men att nya val som huvudprincip sker i samband med terminsstart och då genom ansökningsförfarande i linje med det ordinarie skolvalet. Ytterligare skolval ska familjen anmäla till kommunen och ange anledning.

att byten under terminstid ska vara möjligt med anledning av särskilda skäl, som exempelvis längre flytt, behov av särskilt stöd eller till följd av kränkande behandling eller andra sociala skäl. Ansökan görs till skolpliktsansvarig kommun som då ska ge stöd i processen.

att det införs en tydlig lagstiftning kring vilken information alla skolor måste dela till offentliga register och hålla gripbar för allmänheten.

att alla skolor åläggs att dela relevant information om sin verksamhet med myndigheterna. Bland annat bör antal elever, lärartäthet, betygsfördelning och resultat på nationella proven delas.

att så mycket information som möjligt om skolor görs offentlig med utgångspunkt i elevens rätt till god kvalitet i undervisningen

att lämplig jämförande information om skolor även görs offentlig på samma plattform som skolvalet sker.

att Skolverket åläggs att följa upp skolor utifrån elevernas kunskaper och progression, samt hur väl de presterar utifrån sina socioekonomiska förutsättningar, prestation i nationella prov, samt genom att beräkna och publicera mervärdesmått för alla skolor när sådana är utvecklade.

att Skolinspektionens skol- och huvudmannarapporter utökas till att innehålla standardiserade mått och frågor i syfte att stärka jämförbarheten över tid och mellan skolor.

att Skolinspektionen stärks i sin roll och ges faktisk möjlighet att påtvinga en åtgärdsstrappa för att förbättra resultaten, föreskriva nationellt stöd och i sista hand ha kapacitet och befogenhet att ta över verksamheter från huvudman i samverkan med andra skolmyndigheter.

att central rättning av de nationella proven införs.

att den centrala rättningen så långt det är möjligt är digitaliserad för ökad effektivitet, underlättad uppföljning samt ge potential att med AI stödda utveckling av bättre undervisningsmetoder för en starkt kvalitet i skolan

att betygsfördelningen i en skola över tid inte får skilja sig markant från resultaten på de nationella proven.

att de nationella provens utformning utreds och uppdateras för att kunna få en tydligare normerande funktion för skolornas prestation.

Motionärernas namn:

Karin Ernlund, distriktsordförande Stockholms stad

Martin Ådahl, riksdagsledamot Stockholms stad

Claes Nyberg, gruppledare i Utbildningsnämnden Stockholms stad

Réka Tolnai, ordförande CUF Storstockholm

Erik Johnsson, ordförande Centerstudenter Stockholm

Gabriel Bergin, distriktsstyrelsen Stockholms stad